

Documentatie sessie 05 – Bevolkingsbeleid: taboe of noodzaak

Standpunt van de Werkgroep Duurzame en Solidaire Economie over de groei van de wereldbevolking en de voetafdrukken

Diverse indicatoren geven aan dat de ecosystemen van de aarde in toenemende mate onder druk staan en in kwaliteit afnemen, waardoor de levensomstandigheden voor volgende generaties steeds moeilijker worden, zeker als de mondiale consumptie en ook de wereldbevolking nog verder groeien. Zie bijvoorbeeld het 'Living Planet Report 2008'. We zijn volgens het voetafdrukmodel rond het jaar 1987 als mensheid door de 'duurzaamheidsbarrière' van de aarde geschoten; toen werd de aarde letterlijk te klein. We gebruiken dus al ongeveer 22 jaar gezamenlijk meer dan de aarde duurzaam kan opleveren; een situatie van *overshoot*.¹ Na een lange evolutie van steeds meer biodiversiteit en steeds ruimere ontplooiingsmogelijkheden voor de mens, worden nu de levensvoorwaarden voor de mens langzaam maar zeker kleiner en van mindere kwaliteit.

Twee belangrijke oorzaken

De mondiale voetafdruk op de aarde en de *overshoot* worden veroorzaakt door de omvang en groei van de wereldbevolking en de omvang en groei van de consumptie (gebruik van grond en grondstoffen/hulpbronnen) per hoofd van de bevolking. De problematiek kan in deze formule worden samengevat.

Totale mondiale voetafdruk = bevolking x voetafdruk p.p. (consumptie p.p.)

Er zijn twee belangrijke oorzaken voor de groeiende mondiale voetafdruk, en dus is het logisch om ook aan beide de nodige aandacht te besteden. Voor de verkleining van de voetafdrukken zijn er talloze ideeën en maatregelen te bedenken, zoals wetten en regels, duurzamere technieken en duurzame leefstijlen. Voor de stabilisering en krimp van de wereldbevolking zijn er minder makkelijk oplossingen te vinden. We zien echter, zelfs in de huidige situatie van mondiale *overshoot*, dat er regeringen, partijen en kerken zijn die mensen zelfs aanmoedigen meer kinderen op de wereld te zetten en het gebruik van voorbehoedsmiddelen afwijzen. Een gefundeerd en duidelijk tegengeluid is daarom dringend gewenst. Jaarlijks komen er nu 80 miljoen mensen op aarde bij; dat is ongeveer 5 keer de Nederlandse bevolking. Het is belangrijk dit vraagstuk steeds in combinatie met de consumptie per persoon te beschouwen. Want de laatste jaren is de groei van de consumptie per persoon, ook een belangrijke factor geworden. De gemiddelde consumptie per persoon

¹ Informatie van het Global Footprint Network en het 'Living Planet Report 2008' van het World Wildlife Fund en het Global Footprint Network, Gland, Switzerland, 2008

groeide tussen 2001 en 2006 met ongeveer 2 ½ % en de bevolkingsgroei was toen ongeveer 5 % , samen in vijf jaar ongeveer 7 ½ % , dus 1 ½ % per jaar.¹

Op basis van de gegevens over het jaar 2005 (uit LPR 2008) is er per wereldbewoner nog 2,1 gha (*global hectare* met gemiddelde opbrengst) beschikbaar, maar dit is inclusief de nodige ruimte voor behoud van de natuur/biodiversiteit. Dus voor menselijk gebruik zal ongeveer 1,7 ha overblijven. Met benutting van alle nu bekende mogelijkheden van duurzame landbouw, een meer vegetarische voeding (met ook minder zuivel), en technieken zoals bijvoorbeeld elektrisch openbaar vervoer, echt duurzaam bouwen, zonne- en windenergie is met die ruimte nog wel goed te leven. Maar als de wereldbevolking met nog een paar miljard mensen groeit, zoals wordt voorzien, dan wordt de beschikbare gebruiksruimte per persoon wel erg krap, ongeveer 1,1 gha. Bedenk dat nu de gemiddelde voetafdruk per persoon al 2,7 gha is.

Het is dus van groot belang een samenhangende visie op beide groei-trends te ontwikkelen. In alle landen is meer discussie over bevolking en voetafdrukken nodig. Het stimuleren van een hoger kindertal dient achterwege te blijven. Zoals reeds opgemerkt zijn er vele mogelijkheden voor verkleining van de voetafdrukken. Als het gaat over de omvang van de bevolking, kan daar gedifferentieerd naar land, regio en ook naar arm en rijk, het volgende over gezegd worden.

Voor arme mensen, met name in landen waar sociale voorzieningen vrijwel ontbreken, geldt dat veel kinderen vaak een levensverzekering vormen voor hun oude dag; zij moeten daarbij ook rekening houden met een hoge kindersterfte. Daarnaast is er vaak sprake van een hoog geboortecijfer vanwege het ontbreken van de toegang tot middelen voor geboorteregeling. Uit onderzoek is gebleken dat in landen waarin seksuele en reproductieve rechten van vrouwen worden gerespecteerd, en zorg gedragen wordt voor bestaanszekerheid in de vorm van vrije toegang tot goede en voldoende voeding, basisgezondheidszorg en onderwijs, in het bijzonder voor vrouwen en meisjes, het kindertal daalt. Wanneer wereldwijd serieus werk gemaakt wordt van de bestrijding van armoede en van het bereiken van de andere Millennium Ontwikkelings Doelstellingen, wordt dus vanzelf ook een belangrijke bijdrage aan de oplossing van dit probleem geleverd. Speciale aandacht blijft nodig voor culturele en religieuze belemmeringen voor het gebruik van anticonceptiemiddelen.

'Make Space for the South'²

Wat betreft de rijke landen, en vooral nu in Europa, moet voorkomen worden dat met een beroep op de vergrijzing een pro-natalistisch beleid wordt ingezet. Een hoger geboortecijfer biedt bij deze problematiek geen uitkomst en er zijn andere oplossingen voor. In rijke landen en bij rijke families zal de prioriteit moeten liggen bij het verbeteren van de voetafdrukken. Bedacht dient te worden dat een Europees en een Noord-Amerikaans kind al gauw 5 tot 19 keer meer van de aarde gebruiken dan kinderen in bijvoorbeeld Afganistan of Malawi. Zie de *Special* over bevolkingsgroei en duurzaamheid van *Civis Mundi*³.

De rijke landen hebben dus in deze problematiek een extra grote verantwoordelijkheid. Rond de grote VN-conferentie over milieu en ontwikkeling in Rio de Janeiro (1992) werd dat al

---

²Hans Opschoor (red.): *Environment, Economy and Sustainable Development*. Association of Post Keynesian Studies, Wolters Noordhoff Uitg., 1992.

³ Duurzame ontwikkeling en bevolkingsgroei als mondiaal probleem, een *Special* het tijdschrift 'Civis Mundi', april 2008, nr. 2/3.

geuit met de slogan “Make Space for the South” ofwel: wij moeten letterlijk ruimte scheppen voor een beter leven van de mensen in het Zuiden. Want ook al zal goede armoedebestrijding in het Zuiden waarschijnlijk het geboortecijfer doen dalen, toch zal de totale consumptie in het Zuiden vooralsnog blijven groeien. Niemand kan ‘hen’ het recht daarop ontzeggen. Dus als we de totale mondiale voetafdruk willen verkleinen, dan onderstreept dat nog eens de urgentie en het belang van een omslag in het Noorden. Een omslag die andere consumptiekeuzes inhoudt (minder energie- en materiaal-intensief). De innovatie die daarvoor nodig is, moet leiden tot sluiting van grondstof- en materiaalkringlopen en gebruik van echt duurzame energiebronnen.

Augustus 2009